

вчителя початкових класів є загально-людські та педагогічні цінності.

Загальнолюдські цінності – це світоглядні ідеали, моральні норми, які відображають духовний досвід усього людства. Вони становлять основу моральності особистості та являють собою єдність національних і загальнолюдських цінностей: увагу, милосердя, совість, повагу, працелюбність, гідність, повагу і любов до своїх батьків.

Усі перераховані компоненти й види компетенцій інтегруються в педагогічну компетенцію. Її розглядають як загальний критерій педагогічної компетентності вчителя початкових класів.

Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури та публікацій з професійної компетентності засвідчив наявність різних позицій щодо розуміння сутності зазначеного поняття. Одні автори розглядають професійну компетентність як елемент або складову частину культури фахівця, інші – як якість особистості або здатність і готовність здійснювати професійну діяльність.

Л. Нікітіна, Б. Іванов, Ф. Шолаєва під професійною компетентністю розглядають характеристику особистості фахівця, яка подана в єдності його теоретичних знань, практичної підготовленості та здатності здійснювати всі види професійної діяльності.

В Енциклопедії професійної освіти професійна компетентність ґрунтується на: індивідуальних здібностях; професійних якостях працівника; соціально-комунікативних здібностях.

На думку І. Зимньої, професійна компетентність є інтегративною якістю, що проявляється в діяльності, поведінці,

учинках людини та розглядається як цілісна особистісна якість, що ґрунтується на певному рівні розвитку інтелектуальних і мислительних здібностей, таких, як аналіз, синтез, порівняння, систематизація тощо.

А. Маркова трактує професійну компетенцію як психічний стан і володіння людиною здатністю та вмінням виконувати певні трудові функції, які полягають у результатах її праці та надають фахівцеві можливість діяти самостійно й відповідально.

У структурі професійної компетентності вчителя дослідниця виділяє чотири блоки:

- професійні психологічні та педагогічні знання;
- професійні педагогічні вміння;
- професійні психологічні позиції, установки вчителя, що вимагає від нього професія;
- особистісні якості, які забезпечують володіння педагогом професійними знаннями та вміннями.

Отже, професійну компетентність можна розглядати як систему, яка має такі компоненти: соціальну компетентність, спеціальну компетентність, індивідуальну компетентність, здатність до професійної рефлексії, подолання професійних криз і професійних деформацій.

Професійна компетентність учителя початкових класів проявляється в готовності здійснювати певну діяльність у конкретних ситуаціях. Основними її показниками слід вважати: особистісні якості, усвідомлення ролі педагога у вихованні громадянина, безперервне підвищення загальної професійної культури, володіння методами педагогічного дослідження, активну педагогічну

діяльність, спрямовану на перетворення особистості учня й учителя.

Також треба зазначити, що сучасні науковці розглядають професійну компетентність учителя початкових класів як сукупність трьох складових: предметно-технологічної, психолого-педагогічної і загальнокультурної.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. Маркова. – М. : Международный гуманитарный фонд “Знание”, 1996. – С. 308.
2. Подымова Л. С. Педагогика : инновационная деятельность / Л. Подымова. – М. : Магистр, 1997. – С. 24 .
3. Лозова В. І. Формування педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів / В. Лозова // Педагогічна підготовка викладачів вищих навчальних закладів : [матеріали міжвуз. наук.-практ. конф.] – Х. : ОВС, 2002. – С. 167.
4. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / О. Овчарук. – К. : “К.І.С.”, 2004. – С. 112.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2001. – 1440 с.
6. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2000. – № 1. – С. 28–54.
7. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Педагогічна газета. – 2002. – № 1. – С. 2–4.
8. Гандрабура О. На шляху до компетентності / О. Гандрабура // Директор школи. – 2008. – № 46. – С. 21–22.
9. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти : [монографія] / Н. Гузій. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. – 243 с.

Стаття надійшла 15.03.2011 р.

УДК 378.14

Галина БОРИН

ОСОБИСТІСНО ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО РОБОТИ З БАТЬКАМИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Galina BORYN

THE STUDENTS' MOTIVATE-PERSONAL READINESS TO EDUCATIONAL CONSULTATIVE ACTIVITY

Анотація: у статті розглянуто окремі аспекти фахової підготовки майбутніх педагогів до роботи з батьками. Основну увагу актуалізовано на аналізі

й обґрунтуванні низки основних характеристик особистісно діяльнісного підходу та можливих шляхах його реалізації в професійній підготовці студентів.

Annotation: some aspects of profes-

sional future teachers training for the work with parents are analyzed in the article. The main attention is paid to the analysis and substantiation of some conception positions of personal-activity approach and its possible ways realization in the

professional students training for the work with preschool children parents.

Ключові слова: професійна підготовка студентів, особистісно діяльнісний підхід, батьки дітей дошкільного віку.

Key words: teachers' training, personal-activity approach, parents of preschool children.

Мета: актуалізувати основні аспекти особистісно діяльнісного підходу та можливі шляхи його реалізації в професійній підготовці майбутніх педагогів до роботи з батьками дітей дошкільного віку.

Педагогіка професійної освіти розвивається з урахуванням вимог та умов життя нового тисячоліття. У професійному становленні вирішуються питання особистісних властивостей педагога, які коригують позицію, поведінку, проєктують індивідуальні досягнення у творчості, водночас самоактуалізують самопізнання, подальше професійне самовдосконалення. Розвитку теорії і практики професійної підготовки майбутніх педагогів притаманні багатогранність, різноманітність підходів (синергетичний, системний, особистісно орієнтований, гуманістичний, контекстний, діяльнісний, компетентнісний та ін.) у руслі новітніх технологій навчання, які спрямовані на оновлення системи професійної освіти та підвищення якості фахового рівня випускників.

Гуманізація навчально-виховного процесу націлена на реалізацію принципу суб'єкт-суб'єктної взаємодії "викладач – студент", що передбачає партнерську рівноправність спілкування у вищому навчальному закладі та майбутній професійній діяльності педагога з батьками вихованців. Зауважимо, що ґрунтовного дослідження вимагають питання щодо врахування специфіки суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчально-виховного процесу "педагог – батьки" на основі урахування особистісно діяльнісного підходу задля формування творчої індивідуальності майбутнього педагога, його особистісного розвитку в професійній взаємодії із сім'ями вихованців. Вважаємо необхідним виокремлення категорії батьків дітей дошкільного віку як найбільш сензитивного і значущого для подальшого становлення майбутньої особистості.

Важливі питання удосконалення професійної підготовки студентів до роботи з батьками порушено в працях Н. Усманової, Т. Гущиної, Н. Бугаєць, І. Трубавіної, Т. Шанскової, Я. Журецького та інших. За результатами аналізу джерельної бази дійшли висновку про накопичення певного досвіду професійної підготовки в зазначеному

аспекті. Психолого-педагогічні напрями особистісно орієнтованого підходу загалом узагальнені в працях І. Беґа, О. Пехоти, В. Рибалко, В. Серікова та інших. Водночас результати аналізу психолого-педагогічної літератури дозволяють трактувати особистісно зорієнтований та особистісний підходи як тождні. Так, *особистісно орієнтований* підхід означає організацію навчання на засадах глибокої поваги до особистості вихованця, урахування особливостей індивідуального розвитку, ставлення до нього як до свідомого відповідального суб'єкта навчально-виховної взаємодії, що передбачає формування цілісної особистості, яка усвідомлює свою гідність і поважає інших людей [1]. *Особистісний підхід* є усвідомленим ставленням педагога до вихованця як до особистості, самосвідомого відповідального суб'єкта власного розвитку та суб'єкта виховної взаємодії; передбачає допомогу вихованцеві в усвідомленні себе особистістю, виявленні, розкритті її можливостей, становленні самосвідомості, самореалізації й самоутвердженні [1].

Відзначимо, що за результатами дослідження І. Беґа [2, 123] щодо виховного особистісно зорієнтованого простору запропоновано нові методи, що лежать в основі особистісно зорієнтованих виховних технологій. Вони мають ґрунтуватись на рефлексивно-виховних механізмах співпереживання і позитивного емоційного оцінювання, "апелювати до самосвідомості". До таких учений відносить метод створення емоційно збагачених, "педагогічно мудрих" виховних ситуацій. У руслі даного підходу передбачено підвищення вимог до особистості педагога. З-поміж них виокремлюємо: здатність "бути особистістю, індивідуальністю", справжнім авторитетом, створювати атмосферу взаємної поваги й довіри, володіти високою моральністю.

Співпраця з батьками має активний, емоційно насичений, іноді непередбачуваний характер. Вважаємо, що такий її зміст вимагає особливого особистісно діяльнісного підходу до взаємодії педагогів з батьками вихованців.

Загалом традиційну систему навчання у вищому навчальному закладі зорієнтовано на засвоєння студентами певних знань, набуття умінь і навичок тощо. У дослідженні О. Абдулліної [3] стосовно професійно-педагогічної підготовки майбутнього педагога зацентровано на системі навчальних занять з педагогічних дисциплін. Дослідниця розглядає їх як теоретичну й загальнометодологічну основу ефективної діяльності вчителя, єдності теоретичних знань і навичок. Проте водночас актуалізує необхідність розвитку особистості педагога, підви-

щення його професійного та загальнокультурного рівнів.

Традиційна модель освіти, яку спрямовано на передачу студенту знань, умінь, навичок, втрачає свою актуальність. Необхідним є урахування не лише знань, якими володіє фахівець, а і його особистісних якостей, які одночасно стають метою і засобом підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності як неперервного та незавершеного процесу. Так, за даними дослідження Ю. Кіщенко [4] підґрунтям формування професійної майстерності вважають принципи особистісної й діяльнісної спрямованості професійної підготовки майбутнього педагога. На сучасному етапі значну увагу приділено переорієнтації навчально-виховного процесу від знаннєвого до діагностичного підходу – знання повинні стати засобом, "зброєю" діяльності на основі сформованих професійно-особистісних якостей.

В обґрунтуванні нашого бачення проблеми реалізації особистісно діяльнісного підходу опираємося на твердження О. Біґич щодо нероздільності діяльнісного та особистісного компонентів, визначаючи особистісно діяльнісний підхід як педагогічний процес, який передбачає урахування індивідуальних особливостей студента та діяльнісного складника [5, 85].

Отже особистісний і діяльнісний підходи розглядаємо в неподільній єдності навчально-виховної з майбутньою творчою професійною діяльністю, що впливають на особистісний розвиток студента, актуалізують формування професійно-особистісних характеристик, оволодіння якими забезпечує якісний рівень фахової підготовки. Тому вагомою для нас є думка А. Капської, яка визначає готовність до педагогічної професії як формування таких якостей особистості, що забезпечать майбутньому фахівцю можливість усвідомлено й компетентно здійснювати професійну діяльність [6, 7].

Реалізація особистісно діяльнісного підходу передбачає основною одиницею роботи викладача не порцію інформації, а конкретну ситуацію в її предметній і соціальній визначеності (готовність діяти "тут і тепер"). У цьому руслі привертає увагу позиція В. Серікова. Учений основною процесуальною характеристикою професійно-педагогічної підготовки до реалізації особистісно орієнтованого навчання вважає навчальну ситуацію, яка актуалізує, перетворює особистісні функції тих, хто вчиться, у значущі [7, 21]. Становить інтерес дослідження О. Пехоти [8, 177] щодо проблем формування готовності до майбутньої педагогічної діяльності,

у якому акцент зроблено на засвоєнні системи понять та концепцій, які розкривають сутність особистісно професійної рефлексії (самопізнання) з метою навчитися використовувати їх для самопроєктування в напрямі розвитку професійно значущих якостей особистості. Слідуючи логіці міркувань ученої, майбутньому педагогові необхідно усвідомити необхідність створення власного професійного образу задля врегулювання професійної поведінки. Науковець зазначає, що особливості професійного саморозвитку майбутнього педагога є його спрямованість, яку зумовлює не лише чинна в професійно-педагогічній підготовці система вимог, а і їхнє прогнозування. На думку О. Пехоти, цілеспрямований професійний саморозвиток виступає завжди випереджальною формою особистісно професійної саморегуляції; дозволяє ефективно адаптуватись до умов професійної діяльності.

Готовність до майбутньої педагогічної діяльності О. Пехота розглядає як складноструктуроване утворення, що забезпечує необхідні внутрішні умови для успішного професійного зростання [8, 18]. Вона вважає, що студент є не об'єктом, а суб'єктом психолого-педагогічної підготовки [8, 45]. В організації його навчання відбувається зміщення з домінування окремих форм і методів навчання на перевагу творчої активної позиції, створення "ситуації успіху", "ситуації вибору", самоаналізу, самооцінки, самопізнання, самовираження, самореалізації [8, 38].

У цьому руслі привертає увагу позиція вчених (М. Чобітька, А. Кучерявого, С. Томенчука, С. Єлканова, В. Семиченко), котрі визначають одним з основних завдань професійно-педагогічної підготовки педагога розвиток у студентів зацікавленості та потреби в постійному самовдосконаленні як неодмінній якості, що зумовлює подальше становлення їх як професіоналів, спроможних до проєктування й реалізації, корекції й розвитку власної та діяльності інших, що вмiють працювати з учасниками освітнього процесу будь-якого віку та будь-якого соціально-психологічного статусу. Тому професійний розвиток є неподільною частиною особистісного розвитку майбутнього педагога, в основі якого закладений принцип саморозвитку, оскільки професійно-особистісні якості продовжують розвиватись безпосередньо у професійній діяльності. На думку Н. Кубишевої [9], майбутньому фахівцеві доведеться працювати не лише зі звичними для педагогічної діяльності поняттями (виховання та навчання, їх мета, принципи, зміст і методи), але й категоріями, що надають їм гуманістичного змісту та цінності: са-

моорганізація, педагогічна підтримка саморозвитку, творчість, воля, культура взаємодії та взаємин, творче співробітництво, самопізнання. Отож професійна підготовка повинна забезпечувати розвиток професійно-особистісних якостей, потрібних для майбутньої роботи, актуалізувати необхідність саморозвитку, самоорганізації, самостійності в пізнавальній діяльності. Процес формування навичок праці з батьками – складне системне утворення, яке функціонує під впливом різних соціально-педагогічних факторів. Їхнє співвідношення в означеному аспекті дозволяє визначити основні напрями його розвитку: удосконалення всієї навчально-виховної роботи у ВНЗ за рахунок актуалізації науково-педагогічної підготовки та активізації процесів самовиховання студентів.

Тому в педагогічній підготовці студентів варто зорієнтувати на розвиток творчих особливостей батьків; актуалізацію їх самоосвіти, саморозвитку, самовиховання з урахуванням особливостей навчання дорослих (на основі принципу дії "тут і тепер") та потреб дітей, їхніх вікових й індивідуальних особливостей; специфіку даного процесу в конкретних умовах професійної діяльності; усвідомлення неподільності ефективності майбутньої професійної діяльності з позитивними зрушеннями як у взаємодії батьки – діти, так і творчій співпраці педагог – батьки.

Майбутній фахівець повинен уміти діяти у складних, важко спрогнозованих ситуаціях, володіти відповідними особистісно професійними якостями. Тому підготовку студентів до роботи з батьками вважаємо за необхідне будувати з урахуванням особистісно діяльнісного підходу на основі принципу єдності особистості й діяльності, які функціонують цілісно. Усе це зорієнтує студентів на впровадження особистісно діяльнісного підходу у взаємодію педагог – батьки, що передбачає формування в останніх певних знань, умінь, розвиток особистісних якостей, прагнення до саморозвитку, самоосвіти, самовдосконалення. Застосування означеного підходу зумовлює транспозицію реальних ситуацій навчально-виховного процесу ВНЗ у професійну діяльність майбутніх педагогів.

Основними формами організації навчально-пізнавальної діяльності з навчальних дисциплін вважали практично-лабораторні заняття та самостійну роботу, на яких студенти навчалися пізнавати себе, відпрацьовували вміння вирішувати конкретні педагогічні ситуації, налагоджувати конструктивну поведінку у взаємодії з батьками дітей

дошкільного віку, визначали перспективні напрями і шляхи саморозвитку.

Отож особистісно діяльнісний підхід нами спрямовано, насамперед, на формування здатності майбутнього фахівця гнучко й нестандартно використовувати здобуті знання й уміння, прагнення до пошуку й застосування ефективних способів поведінки й діяльності, формування та розвиток відповідних професійно-особистісних якостей. Така мета професійної підготовки орієнтує викладача не лише на передачу готових знань і вмінь, а на формування здатності студента до їх самостійного пошуку й оновлення. Теоретичне обґрунтування педагогічних умов реалізації особистісно діяльнісного підходу в професійній підготовці майбутніх педагогів до роботи з батьками дітей дошкільного віку розглядаємо як тему для подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : [навч. посіб. / О. М. Пехота, В. Д. Будак, А. М. Старева, К. Ф. Нор, В. І. Шуляр та ін. / за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти]. – К. : А.С.К. 2003. – 240 с.
2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : [навч.-метод. посіб.] / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
3. Абдуліна О. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования : [для специалистов высш. учебн. заведений. – 2-е изд., перераб. и доп.] / О. Абдуліна. – М. : Просвещение, 1990. – 141 с.
4. Кіщенко Ю. В. Формування професійної майстерності вчителя в системі педагогічної освіти Англії та Уельсу : [монографія] / Ю. Кіщенко. – Херсон : ХДУ, 2004. – 172 с.
5. Бігич О. Б. Методична освіта майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи : [монографія] / О. Б. Бігич. – К. : КНЛУ, 2004. – 287 с.
6. Капська А. Й. Деякі особливості формування готовності студентів до професійної творчості / А. Капська // Моделювання виховної діяльності в системі професійної підготовки студентів : теорія, практика, програми / [за заг. ред. А. Й. Капської]. – К. : ІЗМН, 1998. – 192 с.
7. Сериков В. В. Личностный подход в обучении: от концепции к технологии / В. Сериков // Проблемы обновления содержания общего образования. – Ростов-на-Дону, 1992. – 153 с.
8. Пехота Е. Н. Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки учителя : [монографія] / под общ. ред. И. А. Зязюна. – К. : Вища школа, 1997. – 281 с.
9. Кубышева Л. Н. Теоретические и практические основы развития профессиональной Я-концепции студентов – будущих педагогов / Л. Кубышева. – Майкоп : Типография АГУ, 2000. – 341 с.

Стаття надійшла 27.01.2011 р.